

Det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje

Både før og etter 11. september låner Kåre Willoch øre til Aristoteles (384–322 f.Kr.). Antikkens vismann ble da også valgt til å introdusere Sårbarhetsutvalgets fyldige rapport.

Han hadde akkurat passert Slidredomen. Var på vei til hytte i Valdres, sammen med sin sykepleierkone Anne-Marie. Noen dager på fjellet sammen med venner, uten strøm og TV. Pensjonistekteparet fikk med seg siste del av bilradioens nyhets-sending, som erklærte at det norske kronprinsparet var utenfor fare. Siden ble det mange timer foran radioapparatet.

– Først søndag kveld så jeg kollisjonsbildene på TV, og fikk en sterk fornemmelse av å ha sett dette før. Kanskje i en science fiction-film? Jeg tenkte at dette burde man ha kunnet tenke seg. Det er jo bare flaks som har reddet oss i årevis. Ta trasévalget for alle ruteflyene som i mange år gikk over Frogner-strøket i Oslo. Nei, vi har nok vendt oss til at skjebnen farer blidt med Norge, sier Kåre Willoch.

Etter terrorangrepet i USA ble lederen av Sårbarhetsutvalget utropt til Norges svar på Nostradamus, fransk lege og astrolog (1503–66). Ikke bare i utredningens kapittel 4.4, men også i de øvrige av rapportens scenarier blir Nostradamus og andre fremtidsvisjonærer skremmende aktuelle.

– Det finnes et mylder av spådommer her i verden. Leser du Johannes' åpenbaring og andre skrifter, vil du alltid finne noe som passer til en aktuell ulykke. For meg er sunn fornuft tilstrekkelig til å konstatere at samfunnet er blitt mer sårbart, og at vi må treffe flere tiltak mot menneskelig ondskap. Samtidig behøver ikke økt sårbarhet virke for skremmende, sier Willoch mens han forsyner seg av enda et rekesmørbrød. – Samfunnet har jo midler til å beskytte seg, og derved unngå de farligste skyggesidene ved ny teknologi.

Finn årsakene

– Likevel er jeg alvorlig redd for at vi ikke har sett det siste terrorangrepet, fortsetter den tidligere statsministeren. – Situasjonen

Lederen av Sårbarhetsutvalget er blitt utropt til Norges svar på Nostradamus. Selv lar Kåre Willoch et utsagn fra Aristoteles være overskrift for sitt ukuelige engasjement. Foto K. Ronge

nå gir grobunn for flere farlige grupperinger. Man fokuserer på ett nettverk, mens det stadig vil dukke opp flere. Problemet Vesten står overfor, er umulig å få bukt med hvis man ikke ser mer på årsakene til at det oppstår. Jeg tror at fattigdomsproblemet, og en følelse av å være undertrykt fra noen som er langt borte og etnisk veldig forskjellig, er hovedgrunner til det som skjer.

– Du er altså på linje med profilerte leger på venstresiden, bare at du bruker et annet vokabular?

– Vår oppfatning av realitetene er nok forskjellig. Det blir for enkelt å hevde at globaliseringen forårsaker terror. Når TV er tilgjengelig for så mange av verdens fattige og presenterer et glansbilde av den rike verden, gis det fruktbar mark for agitasjon. Faktisk undertrykkelse og diskriminering, kombinert med inntrykk av at de privile-

gerte trækker på ens egen kultur og religion, gir politisk eksplosjonsfare. Det er heller ikke rettfærdig å si at Vesten har hovedansvar for fattigdommen, men den rike verden har et medansvar. Det gjelder også undertrykkelse. Se bare på fornedrelsen de opplever i Palestina.

– Kugalskap, terrorhandlingene 11. september, krig i Afghanistan, mildbrann og spredning av datavirus. Har dine egne vurderinger endret seg for Norges del, siden Sårbarhetsutvalget leverte sin innstilling i fjor sommer?

– Det meste er vel behandlet i innstillingen. Dataterrorisme og risiko for sabotasje mot damanleggene må få økt oppmerksomhet. Det første krever enorm kompetanse på personsiden, det andre er økonomisk kostbart. Norske dammer er bygd med gode sikkerhetsmarginer. Likevel kan flomfaren overgå enhver virkelighet og fiksjonsfilm. Sprengstoffene er kraftigere enn da de allierte aksjonerte i Ruhr-området under siste verdenskrig.

Risikoen for langt større skade ved naturødeleggelser er også til stede. Likevel har vi sett at telefonsentraler og dataanlegg ble plassert i flomfarlige kjellere. Det sier også sitt at svenskene kunne bygge atomkraftverk like ved København.

I statlig regi

Kåre Willoch tilskriver en venn, en ingeniør som var opptatt av bedre brannsikring i god tid før de første tunnelbrannene, hvorfor han er ukuelig i sitt engasjement. – I årevis prøvde min gode venn å forklare at plast inne i tunneler ville brenne eksplosivt, hvis temperaturen ble høy nok. Men han ble ikke lyttet til. Så kom ulykker, og de vil skje igjen.

Her hjemme berettiger det komplekse og økende trusselbildet behovet for å samordne kompetansen. De nye institusjonene som bør etableres i Norge (se side 3228),

— fakta —

- Kåre Isaachsen Willoch, født 3.10. 1928 i Oslo.
- Cand.oecon, Universitetet i Oslo 1953.
- Vararepresentant til Stortinget 1954–57. Stortingsrepresentant 1958–89. Handels- og skipsfartsminister 1963 og 1965–70. Leder av Høyre 1970–74, parlamentarisk leder 1970–81.
- Statsminister oktober 1981–våren 1986. Formann i Stortingets utenriks- og konstitusjonskomité 1986–89.
- Fylkesmann i Oslo og Akershus 1989–98. Direktør ved Fridtjof Nansens Institutt 1999–31. januar 2001.
- Blant internasjonale verv: vararepresentant FN's generalforsamling 1961, president Nordisk Råd 1973, formann Internasjonale Demokratiske Union 1987–89.
- Kommandør med stjerne St. Olavs Orden. Styreleder i NRK 1998–2000.
- Leder av Sårbarhetsutvalget 1999–2000.

må preges av fagfolk med høy motivasjon for å følge med og foreslå stadig nye forsvarsmidler, og i en posisjon som fører til at de blir hørt.

Willoch synes også det tar for lang tid før Sårbarhetsutvalgets mange tiltak blir fulgt opp og er skuffet over tregheten. Han er bekymret for det han kaller lettsindigheten som brer seg, når alvorlige ulykker og angrep kommer på avstand. Da kan politikere gjøre seg populære ved å motsette seg statlige utgifter og inngrep. Vente- og se-holdningen kan være fristende, men den kan ha en høy pris. Det kan bli direkte katastrofalt.

– Vi trenger et eget departement som ivaretar beredskapsoppgavene. I dag arbeider mange og dårlig koordinerte etater med vårt problemfelt. Et trykghetsdepartement ville fått et klart plassert ansvar, administrativt og overfor det politiske system. USA har allerede kommet dit. Jeg har liten tro på direktoratsmodellen, fordi den ikke vil gi samme tyngde og påvirkningsmulighet. Blir et sikkerhetsdirektorat underlagt for eksempel Justisdepartementet, blir det mer politi i gatene.

– Det er vel ikke bare organisatoriske tiltak som løser problemene, for eksempel når det gjelder data?

– Private eiere av datasystemer vil vurdere risikoen for bedriftsøkonomiske tap. Men eierne kan ha en tendens til å prioritere sikkerheten lavere enn samfunnets behov for uavbrutte livsviktige funksjoner og tjenester. Derfor må staten stille krav, og et uavhengig tilsynsorgan sørge for at kravene blir innfridd. Den teknologiske utviklingen vil føre til at kravene endrer seg hele tiden. En stiftelse for informasjonssikkerhet, faglig fundert og eid av brukere og myndigheter i fellesskap, er en nødvendig modell. Jeg ser for meg dette som en kunnskapsbank der man kan melde inn angrep og få råd om tiltak, uten at det kommer videre til offentligheten for øvrig.

Journalbrikke på kroppen

– Det er bra at vi endelig har lovfestet arbeid med lokal kriseberedskap. Videre må staten betale for kriselagre av legemidler, som nå skal ut på anbud. Det vil ikke føre langt nok om slike lagre skal finansieres av markedet, sier Willoch.

– Hva kan leger gjøre for å øke beredskapen i Norge?

– Den bakteriologiske trusselen krever grundig gjennomtenkning på forhånd. Legene må være forberedt på en tilstrømming som kan være annerledes enn hva de har forestilt seg. Da er det ikke nok med et kølappsystem eller en fastlegeordning, som for øvrig betyr meget bortkastet administrativ innsats.

Der fikk han sagt det. Han kan ikke dy seg for en betraktning om reformen som både er prinsipielt gal og sløsing med mid-

ler, ispedd pasienterfaringer fra egen familie og vennekrets.

– Det var ikke fastlegeordningen, men samfunnets sårbarhet vi skulle snakke om...

Svar på rede hånd, som alltid: – Dette er da i aller høyeste grad relevant. Ved siden av behandling av folk på venteværelset, skal leger være bevisst sin beredskapsfunksjon. Når fastlegesystemet først er innført, er det naturlig å utnytte ordningen til å høyne beredskapen. Georg Apenes, min gode venn i Datatilsynet, bør godta å frigi fastlegelister til legevakt og sykehus, sammen med fyllestgjørende pasientjournaler lett tilgjengelig på PC (1). Personvernhen-synene må man kunne ta vare på med koder. I nær fremtid vil vi kunne bære en brikke på kroppen. Når legen slår sin kode, får han opp fullstendig journal. Så slipper man å miste tid i en nødsituasjon, og pasienten kan slippe å ta unødvendige prøver. – Har du ingen betenkeligheter, storebror ser deg og slikt?

– Jo, men her veier den helsemessige gevinsten mest. Særlig i en akutt situasjon hvor det er mange involverte som ikke kan gjøre rede for seg, må redningsmannskapet raskt få opplysninger som letter behandlingen. Man kan også utarbeide lag-på-lag-systemer, med koder som gjør deler av journalen utilgjengelig uten særlige tiltak.

Skaff kunnskap

Mediene rapporterer om frykten som brer seg, hos ung og gammel, leg og lærd. Samtidig advarer Verdens helseorganisasjon mot massehysteri. Fra psykiatrisk hold blir det hevdet at epidemisk frykt utgjør en større trussel enn sykdommer det finnes behandling for. Likevel blir det lagt merke til at Kongen defilerte i åpen bil til åpning av

det 147. storting, at kronprinsen reiste til Sør-Afrika i forbindelse med årets TV-aksjon og at Røde-Kors president Astrid Nøklebye Heiberg forteller at verken hun eller nære familiemedlemmer avbestiller sine utenlandsreiser.

– Symboleffekten av slike handlinger er bra. Tendensen til overdreven frykt har også med holdninger å gjøre. På mine foreldres tid var dødeligheten mye høyere enn i dag, trass i vår tids nye farer. Men selv om levealderen var 50 år, gikk da ikke folk rundt og var redde for å dø. Det sier sitt, synes Kåre Willoch.

– Risikoen for å dø er tross all terror meget lavere enn for våre forgjengere. Det er farer hvorhen vi går; alltid en viss mulighet for å møte en tiger på veien, smiler han.

– Dette kan høres ut som skryt av en 73-åring som har fått sitt. Likevel er det naturlig å være bekymret. Det var godt at vår datter som skulle hjem fra Italia, ringte hjem straks etter flyulykken i Milano. For egen del er jeg engstelig for undergrunnsbanen hjem til Bestum. For ikke å snakke om Romeriksbanen; bare for å tilby 19 minutters reisetid. Det var nu en skandale!

– Hva med mediens rolle? Kan oppslag om konvolutter med hvitt pulver virke kriesemaksimerende?

– Kanskje, men mediene kan ikke la være å bringe nyheter, og slett ikke prøve å undertrykke det som ville blitt kjent i alle fall. Nå for tiden er det tullinger som ser fremragende underholdning i å pakke poser fulle av bakepulver. Slike mennesker vil vi alltid ha rundt oss. I stedet for å bli overmannet av det irrasjonelle, må hver og en skaffe seg kunnskap. Mediene kan også bidra til at vi venner oss til risikoen. Du vet, det vil alltid være en viss sannsynlighet for at huset mitt brenner ned. Men det ville være lite mening i å gå rundt å grue seg av den grunn.

– Norsk sårbarhet står i kontrast til Afghanistans bomberegner, flyktningstrøm og betydelig nød foran vinteren. Frykter du at nordmenn blir seg selv nok, hvis vi skal bruke ressursene på økt beredskap?

– Egne sikringstiltak må aldri gå på bekostning av omtanken for andre. Det må selvsagt være et både og.

– Kari Ronge, *Tidsskriftet*
kari.ronge@legeforeningen.no

Litteratur

1. Rogne K. Frigir fastlegelistene til legevakt og sykehus? *Tidsskr Nor Lægeforen* 2001; 121: 3116.